

**Co-funded by
the European Union**

**AKTYWIZUJĄCY SCENARIUSZ LEKCJI
opracowany w ramach projektu**

„INNOWACJE W EDUKACJI SZKOLNEJ”

Temat lekcji:

**Fact-checking – jak działają organizacje weryfikujące
informacje?**

(Metody pracy, źródła, odpowiedzialność społeczna)

1. Cele lekcji

Uczeń:

- wyjaśnia, czym jest **fact-checking** i na czym polega jego rola w walce z dezinformacją,
- zna przykłady organizacji fact-checkingowych działających w Polsce, Czechach, na Słowacji i w UE,
- rozumie, jak sprawdza się wiarygodność informacji w profesjonalny sposób,
- potrafi odróżnić opinię od faktu i sprawdzić źródła,
- rozwija umiejętność krytycznego myślenia, analizy informacji i odpowiedzialnego ich udostępniania.

2. Grupa docelowa

Uczniowie szkoły podstawowej

3. Metody nauczania

- Burza mózgów
- Mini-wykład z prezentacją
- Ćwiczenie grupowe „Jak sprawdzają to profesjoniści?”
- Dyskusja moderowana

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską

**Co-funded by
the European Union**

- Praca indywidualna – refleksja końcowa

4. Pomoce dydaktyczne / źródła

- Rzutnik lub tablica interaktywna
- Wydrukowane krótkie wiadomości (część prawdziwa, część fałszywa)
- Infografika: „Proces fact-checkingu w 5 krokach”
- Flipchart i pisaki
- Dostęp do stron fact-checkingowych:
 - Polska: Demagog.org.pl, Konkret24
 - Czechy: Manipulatori.cz, Demagog.cz
 - Słowacja: Demagog.sk, Infosecurity.sk
 - UE: EUvsDisinfo.eu, EDMO.eu
 - Globalne: IFCN – International Fact-Checking Network

5. Przebieg lekcji (45 minut)

1. Wprowadzenie – czy każda plotka o celebrytach jest prawdą? (5 min)

Forma: burza mózgów

Przebieg:

Nauczyciel rozpoczyna lekcję od krótkiej rozmowy wprowadzającej:

- **Pytania do uczniów:**
 - Czy słyszeliście kiedyś szokującą plotkę o gwiazdach, która później okazała się fałszywa lub wymyślona przez media?
 - Dlaczego wiadomości o celebrytach rozchodzą się szybciej niż inne informacje w internecie?
 - Czy fakt, że ktoś jest bardzo znany i często pojawia się w mediach, sprawia, że łatwiej wierzymy w każdą historię na jego temat?
 - Jakie emocje najczęściej wywołują takie wiadomości – ciekawość, zaskoczenie, oburzenie, śmiech?

Informacje merytoryczne (dla nauczyciela):

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską

**Co-funded by
the European Union**

- **Mechanizmy powstawania plotek:**

Plotki o znanych osobach często powstają bez rzetelnego sprawdzenia faktów. Mogą bazować na:

- jednym zdjęciu, które zostało wyrwane z kontekstu,
- niedopowiedzeniu lub przerobionym cytacie,
- informacjach od anonimowych „świadków”, które nigdy nie zostały potwierdzone.

- **Dlaczego się rozchodzą?**

- Celebryci wzbudzają zainteresowanie, bo są popularni i dobrze rozpoznawalni.
- Historie o ich życiu prywatnym przyciągają uwagę, wywołują emocje i ciekawość, więc chętnie się je przekazuje dalej – nawet bez sprawdzenia.
- Media rozrywkowe i portale plotkarskie często publikują niezweryfikowane informacje, ponieważ **liczy się szybkość i sensacja, a nie prawda**.
- Algorytmy mediów społecznościowych premiąją emocjonalne treści, co powoduje, że plotki rozprzestrzeniają się błyskawicznie.

- **Konsekwencje fałszywych informacji o celebrytach:**

- Mogą zniszczyć reputację danej osoby i zaszkodzić jej życiu prywatnemu oraz zawodowemu.
- Wprowadzają w błąd fanów i opinię publiczną, utrwalając nieprawdziwy obraz danej osoby.
- Mogą prowadzić do nagonki, hejtu, cyberprzemocy lub utraty kontraktów reklamowych i pracy w branży.

2. Definicje i przykłady (10 min)

Forma: mini-wykład z elementem quizu ustnego (pytania i odpowiedzi od uczniów)

Definicje – omówienie kluczowych pojęć

1. Fact-checking

- To proces weryfikacji faktów zawartych w wiadomościach, wypowiedziach publicznych czy postach w internecie.
- Polega na porównywaniu informacji z wiarygodnymi źródłami: danymi statystycznymi, badaniami naukowymi, dokumentami rządowymi, raportami niezależnych organizacji, wypowiedziami ekspertów.

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską

Co-funded by the European Union

- Celem fact-checkingu jest ustalenie, czy dana treść jest prawdziwa, częściowo prawdziwa czy fałszywa oraz opublikowanie rzetelnego wyjaśnienia dla odbiorców.

2. Organizacje fact-checkingowe

- Niezależne podmioty (np. portale, fundacje, grupy dziennikarskie) zajmujące się systematycznym sprawdzaniem prawdziwości informacji.
- Działają w oparciu o kodeksy etyczne (np. IFCN – International Fact-Checking Network), zapewniają przejrzystość źródeł i metod pracy.
- Często współpracują z platformami społecznościowymi (Facebook, TikTok, X/Twitter), aby oznaczać lub usuwać fałszywe treści i chronić użytkowników przed dezinformacją.

3. Źródła wiarygodne

- Podpisany autor lub instytucja (np. WHO, Komisja Europejska, Eurostat).
- Dokumenty urzędowe, raporty z badań naukowych, publikacje akademickie.
- Media uznawane za profesjonalne, stosujące zasady dziennikarskiej weryfikacji informacji (podają źródła, cytaty, dane statystyczne).

4. Źródła podejrzane

- Brak podpisu autora („anonimowy ekspert”, „źródła z internetu”).
- „Tajne dokumenty”, do których nie można dotrzeć, lub brak jakichkolwiek dowodów.
- Sensacyjne nagłówki typu: „Prawda, której nie chcą ci powiedzieć!”, „Eksplodacja szokujących faktów!” – bazujące na emocjach zamiast na faktach.
- Strony publikujące wyłącznie treści kontrowersyjne, które nie mają potwierdzenia w innych mediach.

Przykłady fact-checkingu w praktyce:

1. Demagog.org.pl (Polska)

- Sprawdza wypowiedź polityka: „W Polsce wzrosły podatki o 30% w rok.”
- Weryfikacja: dane GUS pokazują, że wzrost wynosił 5%, nie 30%.
- Wynik: fałsz – publikacja artykułu z uzasadnieniem.

2. EUvsDisinfo (UE)

**Co-funded by
the European Union**

- Analizuje rosyjską dezinformację: „Ukraina planuje użycie broni biologicznej na granicy z UE.”
- Weryfikacja: ONZ i WHO zaprzeczają istnieniu takich planów, brak dowodów.
- Wynik: fake news, opublikowane sprostowanie w bazie danych EUvsDisinfo.

3. Manipulátoři.cz (Czechy)

- Weryfikacja historii krążącej w mediach społecznościowych: „W Czechach wprowadzono zakaz choinek w szkołach, aby nie obrażać mniejszości religijnych.”
- Weryfikacja: sprawdzenie komunikatów MEN Czech – brak takiej decyzji.
- Wynik: fałszywa informacja, przykład celowego wznecania podziałów społecznych.

Element quizu ustnego (2–3 min)

Nauczyciel czyta krótkie nagłówki, uczniowie odpowiadają „wiarygodne / podejrzone” i podają powód:

- „Eksperti WHO publikują raport o skuteczności nowych szczepionek.”
- „Anonimowy lekarz ujawnia: szczepionki powodują magnetyzm ciała.”
- „Eurostat: w 2023 r. inflacja w Czechach spadła o 2% – pełny raport online.”
- „Tajne źródło: UE chce zakazać domowych ogródków do 2026 roku!”

3. Ćwiczenie – „Jak sprawdzają to profesjonaliści?” (15 min)

Forma: praca w grupach (3–5 osób)

Cel ćwiczenia: nauczyć uczniów podstawowego sposobu myślenia fact-checkera – jak krok po kroku sprawdzać informacje, by oddzielić fakty od manipulacji.

Instrukcja dla nauczyciela

1. Podziel klasę na grupy 3–5 osobowe.
2. Rozdaj każdej grupie zestaw 4 krótkich wiadomości/nagłówków (2 prawdziwe, 2 fałszywe – np. wydrukowane lub pokazane na slajdzie w formie zrzutów ekranu).
3. Wyjaśnij, że ich zadaniem jest wcielić się w rolę fact-checkerów – dziennikarzy i ekspertów, którzy sprawdzają prawdziwość informacji krok po kroku.

Przykładowe wiadomości dla grup

Co-funded by the European Union

1. „Unia Europejska planuje zakazać sprzedaży książek papierowych od 2026 roku.”
2. „Ministerstwo zdrowia opublikowało raport o skuteczności nowych szczepionek – dostępny na stronie gov.pl.”
3. „Tajemniczy dokument ujawnia, że szkoły w Czechach będą karać uczniów za używanie telefonów komórkowych.”
4. „W przyszłym tygodniu wszystkie mecze szkolnej ligi piłkarskiej zostaną odwołane z powodu prognozowanych burz.”

Zadania dla grup

1. Zaznaczcie wiadomości, które mogą być fałszywe.
Zwróćcie uwagę na: brak źródła, sensacyjny ton, anonimowe cytaty, tajemnicze dokumenty, dziwne obietnice.
2. Zapiszcie pytania, jakie zadałby profesjonalny fact-checker, np.:
 - Kto jest autorem informacji?
 - Czy są podane źródła (raport, oficjalna strona, nazwisko eksperta)?
 - Czy inne portale podają te same dane?
 - Czy można to potwierdzić w wiarygodnych instytucjach (np. WHO, Eurostat, ministerstwo)?
 - Czy treść nie próbuje grać na emocjach lub przypomina teorię spiskową?
3. Zaproponujcie miejsca do weryfikacji:
 - Portale fact-checkingowe: Demagog.org.pl, Manipulatoři.cz, Demagog.sk, EUvsDisinfo.eu
 - Oficjalne strony instytucji: gov.pl, ec.europa.eu, WHO, Eurostat
 - Wyszukiwarka obrazów: Google Images (sprawdzanie zdjęć)
 - Porównanie treści w kilku dużych mediach
4. Uzupełnijcie tabelę:

Treść wiadomości	Podjęta? (TAK/NIE)	Jak sprawdzić? (źródła, pytania)	Czy można potwierdzić? (TAK/NIE)
------------------	--------------------	----------------------------------	----------------------------------

**Co-funded by
the European Union**

Treść wiadomości	Podejrzana? (TAK/NIE)	Jak sprawdzić? (źródła, pytania)	Czy można potwierdzić? (TAK/NIE)
-----------------------------	----------------------------------	---	---

Omówienie

- Każda grupa wybiera jeden przykład i omawia, jakie kroki sprawdzania zastosowała oraz jakie są wyniki ich mini-śledztwa.
- Nauczyciel dopowiada, że profesjonalni fact-checkerzy stosują podobne metody, ale mają dostęp do większej bazy danych, ekspertów i narzędzi.
- Podkreśl: fact-checking = analiza dowodów, nie opinii ani emocji.

4. Dyskusja – czy fact-checking może się mylić? (8 min)

Forma: rozmowa kierowana, moderowana przez nauczyciela

Cel: uświadomienie uczniom, że nawet fact-checking nie jest nieomylny, ale stanowi kluczowy element walki z dezinformacją.

Pytania do uczniów:

1. Czy organizacje fact-checkingowe zawsze mają rację?
 - Co może sprawić, że popełnią błąd (np. brak dostępu do pełnych danych, sprzeczne informacje, ograniczony czas)?

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską

**Co-funded by
the European Union**

- Czy błędy zdarzają się też w nauce i dziennikarstwie?
- 2. Co jest potrzebne, aby sprawdzenie informacji było rzetelne?
 - Wiarygodne, oficjalne źródła (raporty, dokumenty urzędowe, badania naukowe).
 - Sprawdzenie informacji w kilku niezależnych miejscach.
 - Jasne i przejrzyste wyjaśnienie, dlaczego dana wiadomość jest prawdziwa lub fałszywa.
- 3. Dlaczego niektórzy ludzie mimo sprostowań nadal wierzą w fake newsy?
 - Efekt potwierdzenia – wolimy wierzyć w coś, co zgadza się z naszymi przekonaniami.
 - Brak zaufania do ekspertów lub mediów.
 - Silne emocje (strach, gniew), które utrudniają logiczne myślenie.
 - Fake news rozchodzi się szybciej niż sprostowanie.
- 4. Czy fact-checking powinien być obowiązkowy w mediach społecznościowych?
 - Plusy: szybsze wykrywanie kłamstw, ochrona użytkowników.
 - Minusy: ryzyko cenzury, ograniczenie wolności słowa, problem z ustaleniem jednej „prawdy”.

Dodatkowe pytanie do refleksji:

- Czy chcielibyście, aby każde podejrzane nagranie, mem czy post był sprawdzany przed opublikowaniem?
- Jak to mogłoby zmienić internet, którym posługujemy się dziś?

Wnioski nauczyciela:

- Fact-checking to narzędzie oparte na dowodach, nauce i analizie źródeł, które pomaga odróżniać prawdę od fałszu.
- Nawet fact-checkerzy mogą się mylić, dlatego ważne jest korzystanie z kilku różnych źródeł i sprawdzanie informacji samodzielnie.
- Najlepsza obrona przed fake newsami to krytyczne myślenie, pytanie „kto to napisał?” i korzystanie z wiarygodnych portali weryfikacyjnych (np. Demagog, EUvsDisinfo, EDMO).

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską

**Co-funded by
the European Union**

5. Podsumowanie i refleksja (7 min)

Forma: praca indywidualna + wspólna tablica

Uczniowie kończą zdania:

- „Zrozumiałem/am, że fact-checking...”
- „Najważniejsze pytanie, które zadam przed udostępnieniem wiadomości to...”
- „W przyszłości sprawdzę informacje na stronie...”

Na koniec klasa tworzy listę „**5 zasad samodzielnego fact-checkingu**”, np.:

1. Sprawdź autora i źródło.
2. Szukaj potwierdzenia w innych mediach.
3. Unikaj anonimowych „sensacji”.
4. Korzystaj z portali fact-checkingowych (Demagog, EDMO, EUvsDisinfo).
5. Nie udostępniaj niesprawdzonych wiadomości.

6. Słownik pojęć – Fact-checking

Pojęcie	Definicja
Fact-checking	Proces sprawdzania prawdziwości informacji w oparciu o rzetelne źródła i dowody.
Organizacja fact-checkingowa	Niezależna instytucja, której zadaniem jest weryfikowanie faktów w przestrzeni publicznej.
Źródło wiarygodne	Autor podpisany, potwierdzony przez dane, dokumenty, badania naukowe.
Źródło podejrzane	Anonimowe, bez dowodów, opierające się na emocjach i plotkach.
Sprostowanie	Informacja korygująca fałszywy news, publikowana po weryfikacji.

7. Przewodnik metodyczny dla nauczyciela

1. Przykłady i dobór materiałów

- Używaj fikcyjnych lub neutralnych wiadomości inspirowanych realnymi sytuacjami, aby uniknąć politycznych lub lokalnych kontrowersji.

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską

**Co-funded by
the European Union**

- Możesz wykorzystać przykłady z zakresu zdrowia, nauki, sportu, edukacji, środowiska, aby ćwiczenia były bliskie uczniom, ale nie powodowały sporów.
- Zadbaj o różnorodność form: nagłówki prasowe, wpisy z mediów społecznościowych, fragmenty wypowiedzi polityków, grafiki, krótkie wideo.

2. Materiały dydaktyczne

- Wydruki wiadomości: prawdziwe i fałszywe posty, do analizy grupowej.
- Tabele do analizy źródeł: kolumny „Autor”, „Źródła/dowody”, „Czy można potwierdzić?”, „Ocena wiarygodności”.
- Infografika: „5 kroków fact-checkera” (np. sprawdź autora, poszukaj źródeł, porównaj z innymi mediami, zapytaj eksperta, użyj narzędzi weryfikacyjnych).
- Lista portali fact-checkingowych:
 - PL: Demagog.org.pl, Konkret24
 - CZ: Manipulátoři.cz, Demagog.cz
 - SK: Demagog.sk, Infosecurity.sk
 - UE: EUvsDisinfo.eu, EDMO.eu
- Dodatkowe narzędzia online: wyszukiwarki obrazów (Google Lens, TinEye), archiwalne strony (Wayback Machine), weryfikatory linków.

3. Moderowanie zajęć

- Zadawaj pytania otwarte, np.:
 - „Jak by to sprawdził profesjonalny fact-checker?”
 - „Jakie dowody są tu podane i czy są wiarygodne?”
 - „Czy jeden artykuł wystarczy, by uznać coś za prawdę?”
- Podkreślaj proces – pokazuj, że fact-checking to analiza źródeł, a nie wyrażanie własnej opinii.
- Zachęcaj do pracy w parach lub małych grupach, aby uczniowie mogli wymieniać się pomysłami i argumentami.
- Wprowadzaj krótkie przykłady błędnych tropów, które nawet dziennikarzy potrafią wprowadzić w błąd, by pokazać, że pomyłki są naturalne.

**Co-funded by
the European Union**

4. Bezpieczna atmosfera

- Podkreślaj, że każdy może się pomylić – uczymy się, jak nie powtarzać błędów.
- Unikaj oceniania uczniów za błędne odpowiedzi – zamiast tego pytaj:
 - „Co pomogło Ci uznać tę informację za prawdziwą/fałszywą?”
 - „Jak inaczej można to sprawdzić?”.
- Wspieraj postawę sceptycyzmu opartego na dowodach, a nie ślepego zaufania lub odrzucania informacji.

5. Możliwe rozszerzenia zajęć

- Projekt klasowy „Stacja Fact-checkingowa” – przez tydzień uczniowie przynoszą różne newsy z internetu, wybierają najbardziej podejrzane i weryfikują je wspólnie, tworząc tablicę faktów i mitów.
- Gra edukacyjna „Fact-checker kontra Fake news” – drużyny rywalizują, kto szybciej znajdzie dowody potwierdzające lub obalające wiadomość.
- Mini-wywiad z lokalnym dziennikarzem lub fact-checkerem – zaproszenie eksperta do szkoły (lub online) pokazuje, jak wygląda praca profesjonalistów.

8. Źródła naukowe i edukacyjne

- **EDMO – European Digital Media Observatory**
<https://edmo.eu>
- **EUvsDisinfo – projekt Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych**
<https://euvsdisinfo.eu>
- **IFCN – International Fact-Checking Network (Kodeks Zasad)**
<https://ifcncodeofprinciples.poynter.org/>
- **Demagog.org.pl (Polska)**
<https://demagog.org.pl>
- **Konkret24 (Polska)**
<https://konkret24.tvn24.pl>
- **Manipulatori.cz (Czechy)**
<https://manipulatori.cz>

**Co-funded by
the European Union**

- **Demagog.cz (Czechy)**
<https://demagog.cz>
- **Demagog.sk (Słowacja)**
<https://demagog.sk>
- **Infosecurity.sk (Słowacja)**
<https://infosecurity.sk>

